

The outline of long-term strategy of regional development of the Czech Republic (theoretical bases)

Nástin dlouhodobé strategie regionálního rozvoje České republiky (teoretická východiska)

Milan VITURKA

Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, viturka@econ.muni.cz

---

Abstract

Contribution “An outline of long-term strategy of regional development of the Czech Republic (theoretical starting points)” presents the results of research of regional potential in the Czech Republic with emphasis on its long-term perception, which comes out from elaborated integrative theory of regional development. Long-term strategy of regional development of the Czech Republic is then defined on the basis of main components i.e. quality of business environment, utilization of human resources and innovative potential of companies with emphasis on formulation of principal priorities and precautions according to single regions (kraje) and/or cohesion regions.

Keywords: regional development, integration, business environment, regional policy.

Klíčová slova: regionální rozvoj, integrace, podnikatelské prostředí, regionální politika.

Hlavním cílem příspěvku je představit novou *integrační teorii udržitelného regionálního rozvoje* (dále jen integrační teorie), která poskytuje výchozí teoreticko-metodický rámec pro správnou volbu strategie regionální politiky. Hlavními komponentami teorie jsou kvalita podnikatelského prostředí (KPP), inovační potenciál firem (IPF) a využití lidských zdrojů (VLZ). Její logiku lze popsat následujícím způsobem. Zlepšování regionální kvality podnikatelského prostředí stimuluje rozvoj podnikatelských aktivit s pozitivními dopady na využití lidských zdrojů a tvorbu inovací. Tím generované synergické efekty prohlubují územní integraci ekonomiky a zvyšují regionální konkurenceschopnost, čímž jsou vytvářeny potřebné předpoklady pro zajištění dlouhodobé udržitelnosti regionálního rozvoje. Pojetí udržitelného rozvoje vychází z teritoriálního chápání konkurenceschopnosti, jejíž zachování je základním předpokladem zajištění sociálních a materiálních potřeb současných i budoucích generací¹.

Integrační teorie respektuje zákonitosti vývojové a hierarchické diferenciaci společenských systémů a v tomto směru navazuje na teorii hierarchie reality (Hampl 2005). Za hlavní ovlivňující faktory vývojové diferenciaci jsou považovány konkurence doplněná spoluprací. Z regionálního pohledu lze tuto diferenciaci v souladu s G. Myrdalem (Blažek, Uhlíř 2002) popsat třemi fázemi: selekce úspěšných regionů (spojená zejména s obdobím recese) – polarizace (spojená s expanzí úspěšných regionů) – integrace (spojená s difúzí

pozitivních efektů z úspěšných regionů zejména v období konjunktury). Vypovídací schopnost integrační teorie byla ověřena na základě hypotézy o silné závislosti mezi KPP a HDP. Tato hypotéza byla potvrzena – hodnota korelačního koeficientu na úrovni krajů přesahuje hranici 0,95. Vývojová diferenciaci pak determinuje hierarchickou diferenciaci společenských systémů, jejímž výsledkem je sociálně-geografická organizace společnosti (tento proces je ovšem silně modifikován inercií hierarchických struktur). V tomto směru byla testována hypotéza, že KPP koresponduje s populační velikostí jako základního indikátoru významové pozice regionů. Tato hypotéza byla potvrzena na základě aplikace mocninné regresní křivky – průměrné hodnoty KPP pro velikostní skupiny mikroregionů s hraničními hodnotami 180, 90, 45 a 18 tis. obyvatel činí 1,7 – 2,5 – 3,0 – 3,5 – 3,8. Praktickým cílem aplikace integrační teorie je poskytnout uživatelům tržně konformní syntézu působení hlavních faktorů a procesů dlouhodobě determinujících ekonomický rozvoj regionů na relevantních hierarchických úrovních tzn. mikroregionální a mezoregionální úrovni (s adekvátními přesahy do makroregionální úrovně). Její základní vazby na neoliberalní ekonomické teorie hospodářského růstu, vycházející z agregátní produkční funkce, lze demonstrovat pomocí následujícího obecného matematického modelu (Viturka, 2007):

$$Y = M [a, z_1, z_2] \cdot f(I, L, K).$$

Kde:

Y = úroveň produkce

M = multifaktorová proměnná s komponentami a – všeobecná úroveň technického rozvoje, z_1 – makroekonomické (územně volné) a z_2 – regionální (územně vázané) faktory ekonomického rozvoje

I = inovační potenciál

---

¹ Teritoriální konkurenceschopnost je chápána jako schopnost státu/regionů vytvářet vysoký příjem a zaměstnanost obyvatelstva v podmínkách otevřené ekonomiky.

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

L = objem lidských zdrojů
K = objem fyzického kapitálu.

V tomto ohledu jsou zdůrazněny především vazby na teorie endogenního růstu, kdy v rámci příslušného matematického modelu je komponenta KPP (v modelu z_2) součástí multifaktorové proměnné M a zbývající dvě komponenty IPF (v modelu I) a VLZ (v modelu L) pak jsou integrovány v rámci produkční funkce. Teorie endogenního růstu kladou důraz na internalizaci hlavních ovlivňujících faktorů a je pro ně typická určitá forma přelévání účinků zajišťující konstantní příp. rostoucí výnosy z rozsahu.

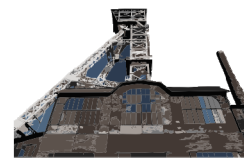
Ústřední postavení komponenty KPP v rámci integrační teorie je dáno tím, že představuje agregátní výsledek dlouhodobé územní akumulace různorodých vlivů generovaných aktivitami podnikatelských i nepodnikatelských subjektů včetně tímto kumulativním mechanismem vyvolaných silných vazeb na úroveň ekonomického výstupu. Hodnocení KPP umožňuje územní srovnání potenciálu tvorby externích úspor a představuje tak zásadní příspěvek k analýze tohoto v ekonomické literatuře dlouhodobě diskutovaného problému. Hodnocení KPP vychází z identifikace územně vázaných faktorů odrážejících rozvojové resp. investiční preference podnikatelských subjektů působících ve zpracovatelském průmyslu a tržních službách s nadprůměrnou rozvojovou dynamikou (progresivní služby) s rozhodujícím podílem na celkovém ekonomickém výstupu ČR. V tomto směru je samozřejmě nezbytné mít k dispozici relevantní informace pro výběr hlavních faktorů a stanovení jejich významových vah, které byly získány z mezinárodních průzkumů názorů významných investorů a na ně navazujících statistických a dalších analýz.

Faktory KPP jsou členěny na obchodní, pracovní, infrastrukturní, lokální, cenové a environmentální faktory. Jejich analýzy byly provedeny jak z pohledu dosavadní etapy ekonomického rozvoje taženého zahraničními investicemi, tak z pohledu perspektivní etapy ekonomického rozvoje taženého inovacemi (vzhledem k předpokládanému přechodu české ekonomiky ke znalostní ekonomice byl pro podrobné hodnocení KPP požit tento případ). Z obecného srovnání výsledků obou analýz vyplývá, že potenciální změny indukované přechodem ke znalostní ekonomice jsou spojeny s oslabováním významu infrastrukturních faktorů a vybraných dílčích faktorů a posilováním významu pracovních a environmentálních faktorů a vybraných dílčích faktorů (zejména faktorů podnikatelské a znalostní báze). Jako výchozí jednotky pro hodnocení KPP byly použity územní obvody obcí s rozšířenou působností 3. stupně, ke kterým bylo přiřazeno území hlavního města Prahy – celkem 206 jednotek. Následující mezoregionální úroveň pak tvoří regiony 14 krajů, které vzhledem ke své systémové

komplexnosti představují základní jednotky pro tvorbu perspektivních strategií regionálního rozvoje. Komplexní vyhodnocení pozice jednotlivých regionů vychází z jejich zařazení podle vybraných 16 faktorů KPP v rámci 5ti stupňového klasifikačního schématu. Krajské hodnoty KPP pak byly stanoveny na základě agregací mikroregionálních hodnot vážených počtem obyvatel. Zásadní výhodou hodnocení KPP ve srovnání s regionálními desagregacemi běžných makroekonomických ukazatelů je výrazně vyšší explanační schopnost posilující jeho přímé vazby na tvorbu programových cílů regionální politiky.

Z regionálního pohledu je hlavním důsledkem působení společenských zákonitostí vznik prostorových systémů pólů a os rozvoje. Na rozdíl od starší teorie F. Perrouxe naše metoda umožňuje jejich exaktní identifikaci: nadprůměrné hodnoty KPP v případě pólů rozvoje a pozitivní odchylky reálných od teoreticky odpovídajících hodnot KPP (odvozených z regresní křivky) v případě rozvojových os. Ze systémového pohledu lze konstatovat, že póly rozvoje jsou hlavními nositeli procesu polarizace a rozvojové osy pak hlavními nositeli procesu integrace v ekonomickém rozvoji. Oba procesy jsou úzce spojeny se specializací výroby a služeb a tedy i s rozvojem územní dělby práce. Jejím finálním výsledkem je diferenciací území podle úrovně podnikatelského prostředí a tvorby přidané hodnoty, které přes cenu a kvalitu výrobních faktorů determinují jeho funkční využití. Zatímco vznik a zejména další vývoj pólů rozvoje je převážně výsledkem spontánního působení tržních sil, pak podpora opačně tj. konvergenčně působících integračních procesů představuje významnou příležitost pro efektivní orientaci regionální politiky v duchu strategie tzv. dvojnásobného vítězství, kdy podpora šíření rozvojových efektů z pólů rozvoje přispívá ke snižování regionálních disparit i ke zvyšování regionální konkurenceschopnosti. Z pohledu aplikace principů tradiční regionální politiky lze pak přijmout následující závěr: disparity vznikající v ekonomickém rozvoji lze členit na hierarchicky podmíněné tj. determinované významovým postavením regionů – jejich regulace by byla v rozporu se zákonitostmi sociálně-geografické organizace území a tedy neefektivní a vývojově podmíněné tj. determinované charakterem ekonomického vývoje regionů – jejich regulace je společensky ospravedlnitelná principem solidarity, přičemž základním předpokladem její efektivity je cílená aplikace příslušných nástrojů podle skupin sdružujících regiony s podobným významovým postavením.

Obě další komponenty integrační teorie tj. VLZ a IPF vykazují významné statistické vazby na KPP i na silně heterogenní mikroregionální úrovni, což dokládá celkovou konzistentnost vypracované teorie. Zjištěné hodnoty korelačního koeficientu činí v případě VLZ (vazby nezaměstnanosti na odchylky KPP) -0,63 a

v případě IPF (vazby mezi zastoupením velkých inovačních firem a KPP) 0,62. Komponenta VLZ obecně odráží míru strukturálního přizpůsobení regionální ekonomiky všeobecným vývojovým trendům. Jejím nejvýstižnějším ukazatelem je míra nezaměstnanosti, kterou lze účelně doplnit ukazatelem ekonomické citlivosti, vyjádřeným jako strukturální podíl zaměstnanosti v odvětvích ztrácejících konkurenceschopnost či trpících dlouhodobou stagnací v rámci EU. Schopnosti tvorby, transferu a adopce inovací, popsané pomocí komponenty IPF, lze pokládat za významný činitel narušující poziční stabilitu regionů. V tomto ohledu lze konstatovat, že vyšší úroveň KPP je spojena s vyšší konkurencí, která nutí firmy v zájmu udržení své pozice na trhu realizovat technické i netechnické inovace s pozitivními vlivy na ekonomický rozvoj příslušných regionů. Základní informační zdroje pro hodnocení IPF představují výsledky šetření o inovacích a informace o sektoru výzkumu a vývoje od ČSÚ, které byly vzhledem k existujícím limitům vypovídací schopnosti doplněny vlastním šetřením vycházejícím z databáze Asociace inovačního podnikání.

Provedené regionální analýzy a syntézy pak umožňují vyhodnotit celkovou konkurenceschopnost jednotlivých krajů ČR a návazně formulovat hlavní priority a opatření dlouhodobé strategie regionálního rozvoje. Návrh této strategie zahrnuje následující kroky:

- zhodnocení celkové konkurenceschopnosti jednotlivých krajů a jejich následná typologie
- výběr a věcná specifikace rozvojových scénářů podle stanovených typových skupin
- podrobné zhodnocení potenciálu jednotlivých krajů
- identifikace hlavních priorit a výběr odpovídajících opatření podle krajů a regionů soudržnosti.

Konkurenceschopnost českých krajů byla vyhodnocena na základě provedených syntéz komponenty KPP (považované za klíčová komponentu s přiřazenou dvojnásobnou vahou) a komponent VLZ a IPF. Získané výsledky umožňují identifikovat kraje s výbornou konkurenční pozicí – typ A (Praha a Středočeský kraj), kraje s dobrou konkurenční pozicí – typ B (Jihočeský, Plzeňský, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický a Jihomoravský kraj) a kraje s horší konkurenční pozicí –

typ C (Karlovarský, Ústecký, Vysočina, Olomoucký, Zlínský a Moravskoslezský kraj). Pro stanovené typy pak lze následně vypracovat flexibilní rozvojové scénáře, umožňující optimalizaci a průběžnou aktualizaci rozvojových priorit a jim příslušných opatření.

Použité zdroje:

- BENEŠ, M.(2006): Konkurenceschopnost a konkurenční výhoda. Working paper, 5, CVKS ESF MU, Brno, 39 s.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D.(2002): Teorie regionálního rozvoje. Nakladatelství Karolinum, Praha, 211 s.
- DRUCKER, P., F.(1994): Věk diskontinuity. Management Press, Praha, 378 s.
- EUROPEAN COMMISSION (1997): Aggregate and regional impact – regional growth and convergence. Office for Official Publications of the European Community, Luxemburg, 158 s.
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova, Praha, 147 s.
- PORTER, M. (1996): Competitive advantage, agglomeration economies and regional policy. International Regional Science Review, č. 1 a 2, s. 85-90.
- VITURKA, M. (2007): Konkurenceschopnost regionů a možnosti jejího hodnocení. Politická ekonomie, 55, č. 5, VŠE, Praha, s. 637-658.
- VITURKA, M. – TONEV, P. – ŽÍTEK, V. (2005): Regionální předpoklady rozvoje inovací. Working paper, č. 4, CVKS ESF MU, Brno, 52 s.
- VITURKA, M. & KOL. (2003): Regionální vyhodnocení kvality podnikatelského prostředí v České republice. ESF MU, Brno, 141 s.
- VITURKA, M & KOLEKTIV (1998): Investiční atraktivita vybraných měst České republiky. ESF MU, Brno, 119 s.

Adresa autora:

Doc. RNDr. Milan Viturka, CSc.
Katedra regionální ekonomie a správy
Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity
Lipová 41a
602 00 Brno
viturka@econ.muni.cz